

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การเกิดขึ้นของชุมชนในฐานะหน่วยการปกครองหนึ่งไม่ได้เกิดจากพื้นฐานความสัมพันธ์แนวระนาบของสมาชิกในชุมชนเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากความสัมพันธ์หลายระดับภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในช่วงเวลาหนึ่งๆ พร้อมกับปฏิบัติการทางสังคมที่มีนัยยะของการประสาน ต่อรอง และขัดแย้งระหว่างชุมชนกับสังคมแวดล้อม ด้วยเสมอ การวิจัยนี้จะสำรวจการกำเนิดและพลวัตของแนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดง เพื่อทำความเข้าใจการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง โดยนำวิธีวิทยาจากกรณีศึกษาหมู่บ้านเทียน จังหวัดเชียงใหม่ ของแอนดรู วอลส์เกอร์ มาปรับใช้เป็นแนวทางสำรวจปฏิบัติการทางการเมืองในชีวิตประจำวัน และการเมืองแบบเลือกตั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับการจัดสรรความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาวบ้านในหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่

2.1 แนวคิดที่ว่าด้วย “การเมืองในชีวิตประจำวัน” “รัฐธรรมนูญชาวบ้าน” และ “ความสัมพันธ์ทางอำนาจในชนบทไทย”¹

การศึกษาชุมชนตามแนวคิดการเมืองในชีวิตประจำวัน มีที่มาจากงานของ James C. Scott (1985) ที่สังเกตความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการในชีวิตประจำวัน การปกปิดซ่อนเร้น ความไม่พอใจของคนที่เป็นเบี้ยล่างที่มีต่อโครงสร้างอำนาจ ต่อระบบการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม และ Benedict J. Tria Kerkvliet (2002) นักรัฐศาสตร์ศึกษาสังคมชาวนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในฟิลิปปินส์และเวียดนาม ได้เสนอให้เห็นปรากฏการณ์การเมืองสามัญที่เกิดขึ้นได้ในทุกวันของสังคมชนบท แทนที่จะมุ่งจำกัดความสนใจอยู่แต่เพียงเรื่องของการเมืองที่เป็นทางการหรือเชิงสถาบัน (การเมืองแบบเลือกตั้ง-ผู้วิจัย) และการเมืองของการต่อสู้รณรงค์แบบรวมกลุ่ม (การเมืองแบบภาคประชาชน-ผู้วิจัย) โดย Benedict J. Tria Kerkvliet เสนอ

¹ แนวคิดที่ว่า “การเมืองในชีวิตประจำวัน” “รัฐธรรมนูญชาวบ้าน” “ความสัมพันธ์ทางอำนาจในชนบทไทย” สังเคราะห์และเรียบเรียงจาก แอนดรู วอลส์เกอร์. รัฐธรรมนูญแห่งชนบท. แปลโดย จักรกริช สังขมณี. ใน การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง: วาทกรรม อำนาจ และพลวัตชนบทไทย. สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2555. แอนดรู วอลส์เกอร์. บทนำ: ว่าด้วย ชาวนา อำนาจ และ สังคมการเมือง. แปลโดย จักรกริช สังขมณี. ใน ชาวนาการเมือง: อำนาจในเศรษฐกิจชนบทสมัยใหม่ของไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟ้าเดียวกัน, 2556. (กำลังจัดพิมพ์) และ แอนดรู วอลส์เกอร์. รัฐธรรมนูญชาวบ้าน: พื้นที่วัฒนธรรมทางการเมืองในชีวิตประจำวัน ตอนที่ 1 และตอนที่ 2. แปลโดย พรรณพิไล กิจสุดแสง. [ออนไลน์]. 2550.

ให้พิจารณารูปแบบพฤติกรรมในวิถีชีวิตประจำวัน อาทิ การพูด การถกเถียง ความขัดแย้ง การตัดสินใจ การร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กร หนังสือประท้วง การนิเทศ การหลีกเลี่ยง ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่แทบไม่มีการจัดตั้งหรือแทบไม่มีการเผชิญหน้า โดยเน้นวิเคราะห์คุณค่าและความคิดพื้นฐานที่กำกับกิจกรรมที่ชาวบ้านแสดงออกให้เห็นซึ่งการยอมรับ ตอรอง ต่อต้าน กับวิถีปฏิบัติหรือกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ ผู้มีอำนาจ และการจัดสรรทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งแอนดรู วอลล์เกอร์ ได้เน้นย้ำว่า การศึกษาชนบทไทยโดยเน้นสำรวจการถกเถียงที่เกิดขึ้นเป็นวิถีปกติในชีวิตประจำวัน มีประโยชน์อย่างมากในการช่วยทำความเข้าใจความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมการเมืองของชุมชนท้องถิ่นไทย

นอกจากนี้ ในการทำความเข้าใจพฤติกรรมการเมืองแบบเลือกตั้งของชาวบ้านในหมู่บ้านเทียน แอนดรู วอลล์เกอร์ ได้ใช้วิธีวิทยาที่น่าสนใจมาก โดยเขาไม่ได้ลากเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่าง "การเมืองในชีวิตประจำวัน" กับ "การเมืองแบบเลือกตั้ง" อย่างชัดเจน ทำให้พบว่าการพูดคุยในประเด็นการเมืองเช่น การเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง นโยบายการเมือง การรณรงค์หาเสียง การวิพากษ์วิจารณ์คุณสมบัติส่วนตัวและความสามารถทางการเมืองของผู้สมัคร เป็นบรรยากาศการสนทนาที่เกิดขึ้นตามปกติของชีวิตประจำวันของชาวบ้าน จนกลายเป็นหัวข้อหลักที่ครอบงำการเมืองในชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ด้วยเหตุนี้ การเลือกตั้งจึงถูกเชื่อมโยงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมท้องถิ่น และคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของชุมชนซึ่งขยายเข้าสู่ปริมนทลของการเลือกตั้ง และความเห็นหนึ่งที่ดูเหมือนเป็นเรื่องที่เข้าใจตรงกันโดยทั่วไปของ "รัฐธรรมนูญชาวบ้าน" คือ ความเห็นที่ว่า "เลือกคนท้องถิ่นดีกว่าเลือกคนต่างถิ่น" การแสดงออกถึงการที่จะชอบผู้สมัครรับเลือกตั้งจาก "บ้านเฮา" หรือตามตัวหนังสือแล้วก็คือ "หมู่บ้านของเรา" กระนั้นก็ตามคำว่า "บ้าน" ยังสามารถถูกปรับแต่งให้เหมาะให้เข้ากับบริบทแวดล้อมและขนาดการเลือกตั้ง อาทิ ในการเลือกตั้งระดับชาติที่ทัศนคติกลายเป็น "คนบ้านเฮา" ดังที่สะท้อนผ่านสโลแกนของพรรคว่า "คนเชียงใหม่ภูมิใจนายคนเชียงใหม่ ไทยรักไทยเป็นพรรคเดียว"

ในการเมืองแบบเลือกตั้ง ความเป็นท้องถิ่นนิยมได้กลายเป็นกรอบคิดสำคัญในการประเมินผู้สมัครรับเลือกตั้งว่ามีหรือไม่มีสายโยงใยที่เข้มแข็งในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องอยู่ในวงที่จะวิพากษ์วิจารณ์ได้ง่ายมากในการเลือกตั้ง ความสำคัญของท้องถิ่นนิยมเพิ่มมากขึ้น จากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการจัดสรรส่วนแบ่งของทรัพยากรต่างๆ มากขึ้น (ผลมาจากการกระจายอำนาจจากส่วนกลาง) ทำให้เกิดการแข่งขันในด้านงบประมาณระหว่างหมู่บ้าน การแข่งขันด้านงบประมาณสะท้อนชัดเจนผ่านบทสัมภาษณ์ของชาวบ้านคนหนึ่งแอนดรู วอลล์เกอร์ ได้อ้างถึงว่า "การที่เห็นสภาพหมู่บ้านของตัวเองอยู่ในการปกครองของคนบ้านอื่น ก็เหมือนกับ"การ

กำลังรอคอยการส่งอาหารช่วยจากทางอากาศ แล้วในขณะนั้นก็เห็นร่มชูชีพที่ผูกอาหารลอยลงไป ยังเชิงเขาอีกฟากหนึ่ง "

กรอบการประเมินผู้สมัครรับเลือกตั้งว่ามีหรือไม่มีสายโยงใยที่เข้มแข็งในท้องถิ่นเกิดขึ้น ภายใต้ความหวังเชิงนโยบาย การบริหารจัดการท้องถิ่นนิยม โดยเฉพาะในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นอันเป็นผลจากการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งทำให้รัฐบาลกลางต้องการจัดสรรงบประมาณลงสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง ได้ทำให้การแข่งขันด้านงบประมาณระหว่างหมู่บ้านมีสูง ในขณะเดียวกัน การเลือกตั้งระดับท้องถิ่นก็มีอยู่อย่างหลากหลาย อาทิ การเลือกตั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งกำนันและผู้ใหญ่ด้วย ทำให้กรอบคิดท้องถิ่นนิยมยังได้รับการสนับสนุนอย่างชัดเจนในการเจรจาปรึกษาหารือทางการเมือง โดยนักการเมืองที่ลงรับเลือกตั้งนอกจากจะถูกประเมินก่อนแล้วในแง่ของการมีหรือไม่มีสายโยงใยที่เข้มแข็งในท้องถิ่น ยังจะถูกประเมินถึงความสามารถในการดึงเอาทรัพยากรจากภายนอกเข้ามาพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งความคาดหวังว่านักการเมืองจะต้องให้การเกื้อหนุนทางการเงินและการให้กู้ยืมเงินส่วนตัวแก่ชาวบ้าน เงินถวายวัด เงินช่วยงานพิธีในหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งความคาดหวังต่อนักการเมืองเหล่านี้ได้แสดงอย่างชัดเจนถึงจุดเชื่อมโยงพันธะต่อทางสังคมท้องถิ่นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในด้านการประเมินการสนับสนุนเชิงบวกต่อรัฐธรรมนูญชาวบ้าน

ในการเลือกตั้งระดับชาติ โดยเฉพาะชัยชนะและคะแนนนิยมที่พรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทยได้รับในเลือกตั้งทั่วไปตลอดมา การพิจารณาเฉพาะมิติของนักการเมืองที่เป็นคนท้องถิ่นเดียวกันเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อการทำความเข้าใจการตัดสินใจทางการเมืองในระดับชาติของชาวบ้านได้แน่นอน และแอนดรู วอลส์เกอร์ก็ไม่ได้เสนอเพียงแค่นั้น เขาเสนอให้สำรวจกระบวนการทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่อยู่เบื้องหลังการต่อสู้ทางอำนาจการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองในสังคมชนบทไทยปัจจุบัน สำหรับแนวทางแนวหลักที่ได้รับความนิยมในการศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจของสังคมชนบทมีอยู่สี่แนวทาง แนวทางแรกเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจแนวดิ่งที่มองว่าความสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่มีสถานะทางสังคมและมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน (ดูเพิ่มเติมใน ระบบอุปถัมภ์, อมรา พงศาพิชญ์ และปรีชา คุวินทร์พันธ์ บรรณาธิการ, 2539) แนวทางที่สอง การศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจในแนวระนาบ ได้รับอิทธิพลจากการแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน มองชุมชนว่า ในชุมชนมีความเสมอภาคกันแต่ความสัมพันธ์ทางอำนาจเกิดจากรัฐที่ทำหน้าที่เป็นตัวการขูดรีดผลประโยชน์ของชุมชน แนวทางที่สามเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจอันกระจัดกระจาย ให้ความสำคัญกับการพิจารณาถึงมิติทางอำนาจของสิ่งเล็กๆที่ยาก

แก่การอธิบาย โดยความสัมพันธ์ทางอำนาจอันกระจ่างกระจายนี้ไม่สามารถลากเส้นแบ่งระหว่างชุมชนกับรัฐที่ชัดเด็ดขาดผลประโยชน์จากการผลิตของชุมชน และไม่สามารถลากเส้นแบ่งชัดเจนได้จากคุณงามความดีหรือความมั่นคงทางวัตถุได้ เพราะความสัมพันธ์ทางอำนาจอันกระจ่างกระจายมีความคลุมเครือและเกี่ยวข้องกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์และความลึกลับหลากหลายรูปแบบ อาทิ อำนาจอาจเป็นสิ่งที่สถิตอยู่ตามต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำลำคลอง สถิตอยู่ในวิธีการผลิต และแนวทางทางที่สี่ เป็นศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปริณิณของการเมืองแบบเลือกตั้ง โดยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่ส่งผลให้รัฐและทุนกลายเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชนบทในปัจจุบัน ซึ่งในการวิจัยนี้จะให้ความสำคัญกับการสำรวจความสัมพันธ์เชิงอำนาจตามแนวทางนี้

การศึกษาความสัมพันธ์ทางอำนาจผ่านกลไกการเลือกตั้งเชื่อว่า ชนบทไทยในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ชาวบ้านจำนวนมากได้ละทิ้งวิถีชีวิตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการยังชีพเป็นพื้นฐานไปสู่การเชื่อมโยงตัวเองเข้ากับช่องทางทางเศรษฐกิจที่หลากหลายเพื่อให้เข้าถึงแหล่งรายได้อันหลากหลาย ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านหลุดพ้นจากสภาวะความยากจนและการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดไปสู่การเผชิญกับความท้าทายทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่มาจากการต้องการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และภายใต้ความท้าทายทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่นี้ รัฐที่ปรากฏชัดเจนในสมัยของรัฐบาลทักษิณได้ทำหน้าที่ขจัดปิดเป่าและดลบันดาลผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมผ่านนโยบายที่รัฐจัดให้ และด้วยการบรรจุอย่างพอเหมาะของกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการสนับสนุนจากรัฐที่เกิดขึ้นจึงส่งผลให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองของชาวบ้านในชนบทไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ชาวบ้านในปัจจุบันได้พยายามเชื่อมโยงตัวเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐเพื่อเรียกร้องการสนับสนุนและการปกป้องคุ้มครองที่เหมาะสมจากรัฐ และในบริบทของการเมืองแบบเลือกตั้งชาวบ้านได้กลายเป็นหน่วยของอำนาจที่ทรงพลังและสามารถเรียกร้องการตอบสนองด้านต่างๆ จากรัฐผ่านการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้

การศึกษาหมู่บ้านเสื้อแดง: การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนชนบทไทย กรณีศึกษาหมู่บ้านนาใหญ่ จังหวัดอุดรธานี เป็นการสำรวจการแสดงออกทางการเมืองของชาวบ้านในหมู่บ้านเสื้อแดงนาใหญ่ผ่านการเมืองในชีวิตประจำวันและการเมืองแบบการเลือกตั้งที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางการเมืองและการจัดสรรทรัพยากรทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดง ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดการเมืองในชีวิตประจำวัน รัฐธรรมนูญชาวบ้าน และความสัมพันธ์ทางอำนาจในชนบทไทย จากกรณีศึกษาหมู่บ้านเทียม ของแอนดรูว วอล์คเกอร์มาปรับใช้เป็นแนวทางในการสำรวจ และวิเคราะห์คุณค่า

พื้นฐานที่ทำหน้าที่กำกับการแสดงทางการเมืองที่สัมพันธ์กับการจัดวางความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาวบ้านนาใหญ่

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาหมู่บ้านเสื้อแดง ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 5 ประเด็น คือ (1) มโนทัศน์ว่าด้วยชุมชนชนบทไทย (2) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบทไทย (3) การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองของคนชนบทไทย (4) การเมืองของคนชนบทและวาทกรรม "ซื้อสิทธิ - ขายเสียง" และ (5) การเมืองของคนเสื้อแดง รายละเอียดทั้งหมดของแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

2.2.1 มโนทัศน์ว่าด้วยชุมชนชนบทไทย

ภายใต้วาทกรรมการพัฒนา มโนทัศน์เกี่ยวกับชุมชนชนบทไทยปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจการปกครองและใช้อำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จเปลี่ยนแปลงทิศทางการพัฒนาประเทศไปสู่การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีสภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นหน่วยงานกลางในการศึกษาและจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1

(พ.ศ. 2504 – 2509) ซึ่งได้รับคำแนะนำและการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ และประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสำคัญกับการขยายอุดมการณ์ประชาธิปไตยเพื่อต่อสู้กับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่ได้ขยายอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่เขตป่าใกล้กับชุมชนชนบทของประเทศไทย ซึ่งชุมชนชนบทได้ถูกวิเคราะห์ว่า เป็นปริมาณพลที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากความเจริญและต้องได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นอารยะ แต่ชุมชนไม่มีศักยภาพ และไม่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยตัวเอง ดังนั้นชุมชนจึงต้องได้รับความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาจากรัฐ ที่ได้กำหนดนโยบายและส่งผู้เชี่ยวชาญพร้อมด้วยงบประมาณจากส่วนกลางเข้าช่วยพัฒนาชุมชนในชนบทห่างไกล เพื่อขจัดปัญหาความยากจนโดยดำเนินการควบคู่ไปกับการเผยแพร่อุดมการณ์ชาตินิยมเพื่อช่วงชิงมวลชนจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งการกำหนดนโยบายจากส่วนกลางได้ละเลยศักยภาพและไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ส่งผลให้การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนโดยรัฐไม่ประสบความสำเร็จและไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนได้ นอกจากนี้ ยังพบว่า การพัฒนาของ

รัฐมีบทบาทเอื้อหรือเกื้อหนุนให้เกิดการขุดรื้อส่วนเกินในภาคการผลิตซึ่งส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับทุนและรัฐ

ขณะที่การพัฒนากระแสหลักหรือการพัฒนาของรัฐถูกตั้งคำถามถึงศักยภาพในการแก้ไขปัญหามุมชนชนบท เพราะมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมและคุ้มครองภาคอุตสาหกรรมมากกว่าภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นระบบการผลิตหลักของชุมชนชนบท การพัฒนากระแสรองหรือการพัฒนาทางเลือกที่เน้นชุมชนและชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ซึ่งมีองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นพลังขับเคลื่อนสำคัญได้เข้ามามีบทบาทในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหามุมชนชนบท สำหรับการพัฒนาทางเลือกได้เริ่มต้นตัวขึ้นมานับตั้งแต่ช่วงที่ศาสตราจารย์ ดร. ปวย อึ้งภากรณ์ จัดตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัครขึ้นในปี พ.ศ. 2509 และจัดตั้งมูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2510 รวมทั้งจัดตั้งมูลนิธิโกลคิมทองขึ้นในปี พ.ศ. 2514 และในปี พ.ศ. 2516 ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งสภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา ที่นับว่ามีบทบาทและมีอิทธิพลต่อวงการพัฒนากระแสรองบนฐานคิดวัฒนธรรมชุมชนในเวลาต่อมาอย่างยิ่ง (บุญเลิศ วิเศษปรีชา, 2531 และประยงค์ รัตนวงศ์และคณะ, 2555) อย่างไรก็ตาม องค์กรพัฒนาเอกชนได้ลดบทบาทการทำงานพัฒนาดลง ภายหลังเกิดเหตุการณ์การล้อมปราบและสังหารหมูนักศึกษาและประชาชนในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 เพราะเกรงว่า จะถูกกล่าวหาว่า เป็นแนวร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหรือ พคท. ที่เคลื่อนไหวอยู่ในพื้นที่ชุมชนชนบทซึ่งเป็นพื้นที่ทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้วย

กระทั่งปีทศวรรษที่ 2520 การพัฒนากระแสรองหรือการพัฒนาทางเลือกที่เน้นชุมชนและชาวบ้านเป็นศูนย์กลางการพัฒนาได้เริ่มกลับมีบทบาทอีกครั้ง อันเป็นผลมาจากการพัฒนาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 4 - 5 (พ.ศ. 2520-2529) ที่ถึงแม้ว่า รัฐได้ทบทวนปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรชุมชนในการพัฒนามากขึ้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า การมีส่วนร่วมเป็นเพียงรูปแบบเท่านั้น ไม่ได้สอดคล้องกับปรัชญาการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงแต่อย่างใด ซึ่งส่งผลให้การพัฒนายังคงไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนได้ ขณะเดียวกัน ยังมีการดูดซับเอาทรัพยากรจากภาคชนบทเข้าป้อนการพัฒนาในเมืองและภาคอุตสาหกรรม ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า การให้สัมปทานป่าไม้ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน เป็นต้น ผนวกกับบรรยากาศความตึงเครียดทางการเมืองที่ลดลงได้เปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนไหวทำทนายรัฐได้มาก (ณัฐพงศ์ จิตนิรันต์, 2545 และยุกติ มุกดาวิจิตร, 2548)

แนวทางการพัฒนาและการท้าทายการพัฒนาของรัฐในช่วงทศวรรษ 2520 ของ องค์การพัฒนาเอกชนที่ส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มนิสิตนักศึกษาที่เคยเข้าร่วมกับ พคท. หรือเป็นกลุ่มองค์กร พัฒนาเอกชนขนาดเล็กที่ได้ยุติบทบาทลงไปในช่วงที่รัฐบาลปราบปราม พคท. ที่ได้กลับมามี บทบาทสำคัญในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากพัฒนากระแสหลักของรัฐและแสวงหาแนว ทางแก้ไขปัญหาร่วมกันกับชาวบ้าน เพื่อต่อสู้กับรัฐและทุนที่รุกคืบเข้ามาในชุมชนนั้นมีแนวทาง หลักๆ ที่ใช้มาถึงปัจจุบันคือ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่มุ่งเน้นการรื้อฟื้นและสร้างความเข้มแข็ง ให้กับวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดสิทธิชุมชนที่ค่อนข้างกังขาต่อแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ที่มอง ชุมชนในลักษณะแก่นสารนิยมว่า คนในชุมชนไม่ค่อยมีการเคลื่อนย้าย ผู้คนมีความผูกพันกัน มี รากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ผูกติดกับพื้นที่แน่นอนตายตัว ซึ่งตรงกันข้ามกับกรอบคิดสิทธิชุมชนที่มอง ความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมว่า เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและผนวกรวมโดยขบวนการ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม แต่ขบวนการดังกล่าวไม่สมบูรณ์ สามารถปรับเปลี่ยนและ สร้างขึ้นใหม่จากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น กลุ่มนี้จึงมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทาง การเมืองและเสริมสร้างอำนาจของชุมชนท้องถิ่นเพื่อต่อรองกับอำนาจรัฐและทุน (ยศ สันตสมบัติ, 2546) ด้วยการเคลื่อนไหวกดดัน เจรจาต่อรองกับรัฐโดยอ้างสิทธิของชุมชนในฐานะอุดมการณ์ที่ แนบแน่นกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546) ซึ่งเป็นคุณค่าที่ชุมชน ยึดถือ เช่น ความเชื่อถือเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา คุณค่าแห่งความกตัญญูรู้คุณต่อธรรมชาติและ บุพการี การเคารพและให้คุณค่าในผลประโยชน์และทรัพย์สินส่วนรวม หรืออาจเป็นคุณค่าที่ชุมชน รับจากภายนอกมาผสมผสานเป็นคุณค่าของชุมชน เช่น หลักธรรมทางศาสนา ซึ่งถือเป็นหลักทาง ศีลธรรมที่ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมของชุมชนในทุกมิติตั้งแต่ระบบการจัดการทรัพยากร ระบบ เกษตรกรรม ระบบการดูแลสุขภาพ ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง ระบบยุติธรรมของชุมชน ฯลฯ (สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

มโนทัศน์เกี่ยวกับชุมชนตามกรอบคิดวัฒนธรรมชุมชนและสิทธิชุมชนที่ถูก นำเสนอและขับเคลื่อนโดยนักวิชาการสายวัฒนธรรมชุมชนและองค์การพัฒนาเอกชนในช่วงสอง ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ภาพชุมชนไปในทิศทางเดียวกันว่า มีลักษณะเป็นพื้นที่ทางกายภาพที่มี ความสงบเรียบร้อย มีระบบเศรษฐกิจที่สมดุลและสอดคล้องกับวัฒนธรรมและทรัพยากรท้องถิ่นได้ ถูกท้าทายและถูกตั้งคำถามถึงศักยภาพและความชอบธรรมถึงความสามารถในการทำ ความเข้าใจชุมชนชนบทสมัยใหม่ที่มีโครงสร้างเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและวิถีชีวิตแบบคนเมือง ดังที่ แอนดรู วอล์คเกอร์ (2550) ได้กล่าวถึงการพัฒนากระแสรองในฐานะเป็นตัวแทนที่มียุติธรรมตรง ข้ามกับการพัฒนาหลักของรัฐว่า เป็นการเคลื่อนไหวบนฐานคิดที่จำกัดบนจินตภาพของอัตลักษณ์

ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น การเกษตรกรรมแบบพอเพียง และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายและสอดคล้องกับวิถีธรรมชาติว่า มีผลกระทบและสร้างการเปลี่ยนแปลงได้เฉพาะเขตที่มีความขัดแย้ง ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างแหลมคม แต่ไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมชนบทสมัยใหม่ที่ระบบการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตแอบอิงกับตลาดทุนนิยมได้

2.2.2 ระบบการผลิต และโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนชนบท

จากการศึกษาหมู่บ้านชาวนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย โดย สุวิทย์ ธีรศาศวัต (2546) พบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจมีสาเหตุมาจากสามองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (1) การเพิ่มขึ้นของประชากรอันเป็นผลมาจากความต้องการแรงงานมากขึ้น การไม่คุมกำเนิด และการพัฒนาด้านสาธารณสุขของประเทศ (2) การขยายตัวของทุนนิยม การเข้ามาของพ่อค้าคนจีน และการเกิดขึ้นของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่นำสินค้าจากชนบทเข้าสู่เมือง นอกจากนี้ การขยายตัวของทุนนิยมยังมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมการบริโภคในชีวิตวันของประชาชนอีกด้วย (3) การขยายตัวของรัฐและนโยบายรัฐบาล เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาอีสานฉบับแรกที่เน้นโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การคมนาคม ระบบชลประทาน การส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออก การศึกษา สาธารณูปโภค สาธารณสุข และนโยบายปราบปรามคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาไทย กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง นับตั้งแต่อดีตถึงช่วงปี พ.ศ. 2546 โดย มณีนัย ทองอยู่ (2546) พบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นชัดเจนจากการขยายทางรถไฟไปสู่นครราชสีมาในปี พ.ศ. 2443 ต่อมาทางรถไฟขยายไปถึงอุบลราชธานีในปี พ.ศ. 2469 และขยายไปขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2476 โดยการขยายทางรถไฟได้กระตุ้นเศรษฐกิจและการเมืองของภาคอีสานให้ใกล้ชิดกับกรุงเทพฯ ยิ่งขึ้น ชาวเปลือกจากอีสานถูกลำเลียงทางน้ำและตามเกวียนและถนนเข้าสู่ศูนย์กลางการค้าใกล้สถานีรถไฟ พ่อค้าคนจีนนำสินค้าใหม่ๆ มาแนะนำให้แก่ชาวนา เช่น สบู่ ไม้ขีดไฟ ถ้วยชาม เสื้อผ้า ฯลฯ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจในระยะนี้ยังกระจุกตัวในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานีรถไฟ ในขณะที่พื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากสถานีรถไฟ เช่น กาฬสินธุ์ หนองคาย อุดรธานี และเลย มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจน้อยมาก เพราะการคมนาคมระหว่างพื้นที่ไม่สะดวก ค่าใช้จ่ายในการขนส่งระหว่างพื้นที่สูงเกินไป (สุวิทย์ ธีรศาศวัต, 2546) กระทั่งในปี พ.ศ. 2490 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจถึงได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง เมื่อสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุน

การสร้างถนนมิตรภาพเพื่อเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์สำคัญทางทหารของสหรัฐฯ ในอินโดจีน และมีการสร้างถนนสายใหม่ๆ หลายสายเปิดทางเข้าสู่พื้นที่ป่าหลายแห่ง ซึ่งเป็นการเปิดทางให้เกษตรกรนำผลผลิตไปขายยังตลาดได้สะดวกยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐที่ส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ที่ได้พัฒนาระบบชลประทานและแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ในปี พ.ศ. 2501 มีอ่างเก็บน้ำเพื่อชลประทานเกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ถึง 110 แห่ง ต่อในปีพ.ศ. 2502 ธนาคารโลกได้ให้การสนับสนุนการพัฒนาทางการเกษตรและสังคม โดยแนะนำให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนหลายชนิดและการเลี้ยงสัตว์เพื่อทดแทนการปลูกข้าว และมีความช่วยเหลือแบบทวิภาคีจากรัฐบาลสหรัฐฯ แก่รัฐบาลไทยเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในช่วงหลังทศวรรษ 2500 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 โดยความช่วยเหลือนั้นมุ่งเน้นไปที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ ดังจะเห็นได้จากร้อยละ 37 ของความช่วยเหลือในปี พ.ศ. 2506 เป็นความช่วยเหลือที่ให้แกภูมิภาคนี้ (มณีมัย ทองอยู่, 2546)

ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาของรัฐส่งผลให้โครงสร้างการผลิตของสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เปลี่ยนไปสู่การผลิตสองระบบ คือ ยังคงมีระบบการผลิตและการพึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อยังชีพ แต่ได้แตกระบบการผลิตและโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่ภาคการผลิตที่หลากหลายมากขึ้น เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ค้าขาย พ่อค้าคนกลาง รับราชการ รับจ้างในพื้นที่เมือง โดยรายได้และรายจ่ายหลักของสังคมชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การมีความสัมพันธ์กับระบบการตลาดเชิงพาณิชย์หรือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นสำคัญ รายได้หลักที่เป็นตัวเงินของครอบครัวมาจากงานนอกภาคเกษตรกรรม เช่น การอพยพไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ในภาคเศรษฐกิจแบบไม่เป็นทางการซึ่งไม่มีหลักประกันความมั่นคงในการทำงาน โดยรายได้ดังกล่าวจะถูกนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่ต้องสัมพันธ์กับสินค้าในระบบตลาดทุนนิยม และใช้เป็นเงินทุนในภาคเกษตรกรรม สำหรับครอบครัวที่มีความสามารถในการสะสมทุนจากรายได้นี้ยังสามารถเริ่มกิจการแบบผู้ประกอบการได้ เช่น การเลี้ยงปลา การค้าขายปลา การค้าขายผัก ซึ่งการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตได้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนะและบทบาทของชาวบ้านจากมีเป้าหมายสำคัญเพื่อความอยู่รอดไปสู่การเป็นหน่วยทางเศรษฐกิจที่มีความสามารถในระดับที่จะประเมินทางเลือกต่างๆ ทางเศรษฐกิจและตัดสินใจบนพื้นฐานของการวินิจฉัยด้วยหลักเหตุผล (มณีมัย ทองอยู่, 2546)

ด้านอภิปาต สถิตินิรมัย (2553) ได้ศึกษาสังคมชนบทที่เกิดขึ้นในรอบ 20 ปีที่ผ่านมาและพบว่า การผลิตแบบครอบครัวชาวนาขนาดเล็กไม่ได้เป็นวิถีชีวิตหลักของประชาชนอีก

ต่อไป แต่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจพาณิชย์ได้กลายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์หลักของเศรษฐกิจครอบครัว มีการแตกตัวของภาคเกษตรกรรมไปสู่เกษตรเชิงพาณิชย์ทั้งในรูปแบบผู้ผลิตอิสระและเกษตรพันธสัญญา โดยทั้งสองแบบมีแนวโน้มใช้ทุนและเทคโนโลยีการเกษตรเข้มข้น ประกอบกับแรงงานรุ่นใหม่จำนวนมากในภาคชนบทได้อพยพเข้าสู่ภาคการผลิตอื่นๆ ส่งผลให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมขาดแคลน ทำให้เครื่องจักรถูกนำมาใช้ทดแทนแรงงาน การผลิตเชิงพาณิชย์ส่งผลให้ภาคเกษตรกรรมมีวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างไปจากผู้ประกอบการในภาคอุตสาหกรรมหรือภาคธุรกิจการบริการอื่นๆ นอกจากนี้ รายได้นอกภาคเกษตรยังเป็นรายได้หลัก และกลายเป็นรายได้ทั้งหมดของครอบครัวชนบท ยิ่งไปกว่านั้น หากพิจารณารูปแบบการบริโภคสินค้า เช่น โทรศัพท์ เสื้อผ้า เครื่องประดับ รถยนต์ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่า ชนบทมิได้มีระบบเศรษฐกิจและการบริโภคแบบสังคมชาวนาอิสระอีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดการแตกตัวทางบุคลิกของคนชนบทอย่างกว้างขวางและหลากหลายกว่าอดีตอย่างมีนัยสำคัญ แต่ลักษณะที่มีร่วมกันของชาวบ้านในชนบทคือ การมีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับตลาดโลก ความผันผวนของระบบเศรษฐกิจโลกและประเทศส่งผลกระทบโดยตรงต่อแรงงานนอกระบบที่ไม่มีระบบประกันสังคมใดๆ รองรับ

ข้อค้นพบของอภิชาติ ช้างต้นสอดคล้องกับผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของสังคมชาวนาตั้งแต่พ.ศ. 2500 -2550 : ศึกษากรณีหมู่บ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด ของธิดา เหล่าอ้น ที่พบว่า ความเปลี่ยนแปลงของ “สังคมชาวนา” ทวีความเข้มข้นมากขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2540 ชาวนาได้ใช้ทุนเข้มข้นเพื่อลงทุนในการผลิตที่มุ่งเน้นการป้อนผลผลิตเข้าสู่ระบบตลาดเป็นหลัก และภายใต้กระบวนการตัดสินใจในเชิงธุรกิจทำให้มีการนำเครื่องจักรขนาดใหญ่ คือ รถไถนากับรถเกี่ยวข้าวมาใช้ในที่นาแทนการใช้แรงงานคน (ใน อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2554) และสอดคล้องกับบทวิเคราะห์ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ (2555) ที่มองว่า ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมานี้ แม้พื้นที่ส่วนใหญ่ในสังคมชนบทยังคงถูกใช้ในภาคเกษตรกรรม แต่ทุนเทคโนโลยีและวัสดุที่ใช้ในภาคเกษตรล้วนต้องนำเข้ามาจากเมือง ชนบทจึงถูกเชื่อมโยงกับเมืองโลกภายนอก และระบบตลาดสมัยใหม่อย่างแยกขาดไม่ได้

ด้วยระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ที่ต้องสัมพันธ์กับความผันผวนของราคารับซื้อ ราคา น้ำมัน และราคารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ในขณะที่แรงงานนอกภาคเกษตรกรรมต้องเผชิญกับความผันผวนของการจ้างงาน การมีเงินออมและทรัพย์สินไม่เพียงพอสำหรับการรองรับความไม่แน่นอนของชีวิต และไม่ได้รับความคุ้มครองจากสถาบันประกันสังคมทุกประเภท โครงการพัฒนาของรัฐ รวมทั้งมาตรการต่างๆ ที่แม้จะถูกเรียกว่าประชานิยมได้กลายเป็นเงื่อนไขหรือเป็น

ปัจจัยที่ทำให้ชีวิตอยู่รอด (ประภาส ปันตกแต่ง, 2553) ประชาชนจึงต้องพยายามเข้าไปมีส่วนกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านกลไกการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการเลือกตั้งเป็นช่องทางทำให้ความปรารถนาของพวกเขากลายเป็นส่วนหนึ่งของนโยบาย

2.2.3 การเมืองของชนบทไทยในอดีต-ปัจจุบัน

การทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อนี้จะแบ่งเป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเมืองของสังคมชนบทในอดีต และการเมืองของสังคมชนบทในปัจจุบันเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างและมองเห็นการเปลี่ยนแปลงการเมืองในภาพรวมที่เกิดขึ้นเรื่อยมามาตามลำดับเวลา

2.2.3.1 การเมืองของสังคมชนบทในอดีต

การศึกษาเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านโนนตะแบก โดย สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข(2529) การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านนาป่าหนวด โดย ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข(2529) พบว่า ในยุคเริ่มแรกของการพัฒนา รัฐส่วนกลางมีบทบาทสำคัญต่อของสังคมชนบทผ่านโครงการพัฒนาต่างๆ ของรัฐ และการเพิ่มขึ้นของเจ้าหน้าที่รัฐที่เข้าปฏิบัติงานในโครงต่างๆ และบทบาทรัฐที่มีต่อผู้ใหญ่นำส่งผลให้บทบาทของผู้ใหญ่นับเปลี่ยนแปลงจากตัวแทนประชาชนไปเป็นตัวแทนของรัฐ นอกจากนี้ การศึกษาของดารารัตน์ และสมศักดิ์ ยังพบว่า แม้ในระยะต่อมา จะจัดให้มีการเลือกตั้งเพื่อเลือกตัวแทนทางการเมือง แต่เป็นการเลือกตั้งแบบเปิดเผย โดยกระบวนการเลือกตั้งจะเปิดให้ทุกคนรู้ว่าแต่ละคนเลือกผู้สมัครคนใด ชาวบ้านจึงไม่มีอิสระในการลงคะแนนเสียง ทำให้ชาวบ้านต้องการการลงคะแนนแบบประนีประนอมเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือความบาดหมางใจกับผู้สมัครที่เป็นคนในชุมชนเดียวกัน และอีกนัยยะหนึ่งของการเลือกตั้งแบบเปิดเผยคือการเป็นเปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนมีอิทธิพลต่อการกำหนดและชี้แนะทิศทางการเมืองในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น การเลือกตั้งสมาชิกจังหวัด เขต อ.เชียงคานใน พ.ศ. 2508 ผู้ใหญ่นับได้เรียกประชุมลูกบ้านเพื่อพิจารณาถึงนโยบายหาเสียงของนักการเมืองทุกคนก่อนการเลือกตั้ง และตกลงกันว่า จะเลือกผู้สมัครรายใด และเมื่อการเลือกตั้งมาถึง ชาวบ้านจะต้องทำตามข้อตกลงโดยการเลือกผู้สมัครที่ให้ประโยชน์กับชุมชน

สอดคล้องกับการผลการศึกษารัฐธรรมนูญในจังหวัดอุทัยธานี โดย ฟิลิป เอิร์ท (2553) ที่พบว่า ในยุคเริ่มแรกของการพัฒนาของรัฐ ผู้นำชุมชนที่แม้จะมาจากการเลือกตั้งได้กลายเป็นตัวแทนรัฐ และยังเป็นตัวแทนของทุน ส่งผลให้ผู้นำชุมชนได้รับสิทธิพิเศษจนสามารถขยายเครือข่ายอุปถัมภ์ สะสมอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง นอกจากนี้ยังพบว่า ในขบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การประชุมหรือการทำประชาคมหมู่บ้าน ผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการลดทอนขบวนการดังกล่าว ด้วยการให้ความสำคัญและให้เวลากับขั้นตอนทางราชการ และแทรกแซงการแสดงความคิดเห็นของลูกบ้านด้วยการตำหนิลูกบ้านที่แสดงความคิดเห็นมากเกินไป หรือให้แสดงความคิดเห็นด้วยปากเปล่าแทนการใช้เครือข่ายเสียง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีบ้านบ้านชาวเยอ โดย คุชฎี กาฬอ่อนศรี และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2530) กลับพบว่า ภายใต้ระบบการเลือกตั้งแบบเปิดนั้น ผู้นำชุมชนไม่ได้มีอิทธิพลชี้แนะทางการเมือง แต่พบว่าชาวบ้านมีอิสระในการตัดสินใจและมีพฤติกรรมการเลือกตั้งสองระดับ โดยในการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นนั้น ชาวบ้านจะตื่นตัวและให้ความสำคัญมาก มีการวิพากษ์วิจารณ์คุณสมบัติและพฤติกรรมของผู้ลงสมัคร ส่วนการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด กลับพบว่าชาวบ้านให้ความสนใจและไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งน้อย เพราะชาวบ้านไม่รู้จักตัวผู้สมัคร ไม่รู้ว่าผู้สมัครเป็นคนอย่างไร

กระทั่งในช่วงทศวรรษที่ 2490 - 2500 ผลกระทบจากการพัฒนาได้ทำให้เกิดจุดเปลี่ยนที่ชาวบ้านเข้าสู่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวบ้านตามชนบทเพื่อเรียกร้องการแก้ไขปัญหาด้านการจัดการทรัพยากร โดยปัญหาที่มีความรุนแรงมากที่สุดในขณะคือ ปัญหาการสูญเสียที่ดินทำกินของเกษตรกรไปกับการขายฝากและการจำนอง ด้วยรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ เช่น การเดินทางเข้ามาร้องเรียนต่อรัฐบาลที่กรุงเทพฯ ของชาวบ้านในจังหวัดนครปฐมและสมุทรสาคร การประท้วงของกลุ่มชาวนาชาวไร่ในเขตที่ราบลุ่มหุบเขารอบๆ จังหวัดเชียงใหม่ และเขตที่ราบลุ่มภาคกลางตอนเหนือ การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) เป็นต้น กระนั้นก็ตาม ก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ชาวบ้านตามชนบทกลับถูกมองว่ามีความเฉื่อยชาทางการเมือง ความสัมพันธ์ทางการเมืองของชาวบ้านอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ แม้มีการเดินขบวน ชุมนุมประท้วง แต่ก็เป็นเรื่องของการ “ร้องทุกข์” หรือ “ร้องขอ” ซึ่ง ประภาส ปิ่นตบแต่ง (2541) อธิบายว่าในช่วงเวลา ก่อน 14 ตุลาคม 2516 นั้น ไม่ปรากฏคำว่า “เดินขบวน” “ขบวนการ” “ประท้วง” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 แต่มีคำว่า “ชุมนุม” หมายถึง “รวมกัน” “กอง” “หมู่” “พวก” และมีคำว่า “ร้อง” ซึ่งมีคำสองคำที่เกี่ยวข้องกันคือ “ร้อง

ฎีกา" ซึ่งมีความหมายว่า "ทูลเกล้าถวายฎีกา ร้องเรียน เสนอเรื่องราว และ" "ร้องทุกข์" หมายความว่า บอกความทุกข์ ขอความช่วยเหลือ ซึ่งการให้ความหมายดังกล่าวสะท้อนว่า ผู้คนในยุคนั้นไม่ได้รับรู้และเข้าใจความหมายของการเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในความหมายเหมือนดังปัจจุบัน ที่มีความหมายในแง่กดดันและเรียกร้อง แต่การเดินขบวน หรือการชุมนุมประท้วงในยุคนั้นถูกให้ความหมายเพียงการรวมตัวกันเพื่อมาร้องทุกข์ ร้องขอความช่วยเหลือจากผู้ที่มีสถานะทางสังคม มีตำแหน่ง และมีอำนาจเหนือกว่า เช่น ข้าราชการ นักการเมือง

ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้มีขบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านในชนบทเกิดขึ้นมากมาย เช่น โครงการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม สัมชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน สัมชชาคนจน ฯลฯ โดยจากการสำรวจเกี่ยวกับการชุมนุมในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2519 พบว่า การชุมนุมประท้วงส่วนใหญ่เกิดขึ้นที่กรุงเทพฯ และผู้ประท้วงส่วนมากเป็นกลุ่มนักศึกษา แต่ในระยะต่อมา ชาวบ้านมีบทบาททางการเมืองมากยิ่งขึ้น การชุมนุมประท้วงในชนบทมีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และส่วนใหญ่เป็นมิติด้านการจัดการทรัพยากรอันเป็นผลกระทบจากยุทธศาสตร์การพัฒนาของรัฐ โดย พ.ศ. 2538 มีการชุมนุมประท้วงเกิดขึ้น 754 ครั้ง และ 335 ครั้งเป็นประเด็นด้านการจัดการทรัพยากร (ประภาส ปิ่นตบแต่ง, 2541)

นอกจากนี้ ยังพบว่า ชาวบ้านมีการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นอิสระจากกลุ่มเครือข่ายภาคประชาชน เพื่อโต้ตอบต่อนโยบายจัดสรรทรัพยากรที่กระทบกับชุมชน เช่น การต่อสู้เรียกร้องการจัดสรรทรัพยากรใหม่ของชาวบ้านโนนกลาง ที่เคยสูญเสียอำนาจในการควบคุมปัจจัยการผลิต ทั้งบ้าน ไไร่ นา สวน น้ำ และทรัพยากรใต้น้ำ หมู่บ้านโนนกลางได้เคยเสียสละพื้นที่หมู่บ้านให้กับการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ เพราะหมู่บ้านตั้งอยู่ติดกับพื้นที่เขื่อน แต่ต่อมาหลังจากการสร้างเขื่อนแล้วเสร็จ ที่นาของชาวบ้านกลับประสบปัญหาน้ำแล้งซ้ำซากและไม่เคยได้รับน้ำจากเขื่อน ชาวบ้านจึงได้เรียกร้องให้มีการผันน้ำจากเขื่อนเข้าสู่ที่นา ในขั้นตอนการเรียกร้องการดังกล่าวต้องใช้เวลาดำเนินการผ่านระบบราชการที่ซับซ้อนยาวนานถึงเจ็ดปีกว่าโครงการจะเสร็จลุล่วง นอกจากนี้ ชาวบ้านโนนกลางยังมีกระบวนการต่อรองกับรัฐเพื่อเรียกร้องสิทธิในการจับปลาในเขื่อน โดยผลของการต่อรองส่งผลให้ชาวบ้านสามารถจับปลาในพื้นที่ชายฝั่งได้ (มณีนัย ทองอยู่, 2546)

2.2.3.2 การเมืองของสังคมชนบทในปัจจุบัน

ปัจจุบัน วัฒนธรรมการเมืองของสังคมชนบทได้เปลี่ยนจากการร้องขอจากรัฐเป็นรายการนี้ไปสู่การเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายการเมืองผ่านการเลือกตั้ง เพราะประสบการณ์การเมืองแบบเลือกตั้งทำให้ชาวบ้านตระหนักถึง “สิทธิ” ในการร่วมกำหนดนโยบายการเมืองผ่านการเลือกตั้งที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตและทัศนคติของผู้คนทั่วประเทศอย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อพิจารณากระบวนการทางการเมืองในช่วงปี พ.ศ. 2544 ปฏิเสธไม่ได้ว่าประชาชนได้รับผลประโยชน์ทางการเมืองผ่านการเลือกตั้งอย่างแท้จริง นโยบายต่างๆ ของพรรคไทยรักไทยที่อาจถูกมองว่า มีปัญหาด้านคุณภาพและถูกมองในด้านลบว่า เป็นนโยบายประชานิยมที่ “ส่งผลเสียด้านศีลธรรม สร้างวัฒนธรรมบริโภคนิยม” (ธีรยุทธ บุญมี, 2549) หรือที่พรรคประชาธิปัตย์วิจารณ์ว่า “เป็นการทำลายวินัยทางการเงินและการคลังของชาติ” ได้กลายเป็นนโยบายที่มุ่งพัฒนา เพิ่มโอกาสและอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับประชาชนในชนบทให้สามารถเรียกร้องการพัฒนาในด้านต่างๆ ได้จากนโยบายการเมือง สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นพลวัตที่ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวและกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงชีวิตตนเอง และยินดีปรีดาไปกับกระบวนการทางการเมือง (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2553)

นอกจากการสนับสนุนการเลือกตั้งระดับชาติแล้ว ยังพบว่า ชาวบ้านสนับสนุนการเลือกตั้งทุกระดับ เพราะจากประสบการณ์ทางการเมืองทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ว่า กระบวนการเลือกตั้งทุกระดับท้องถิ่นและระดับชาติ คือหนทางที่นำมาซึ่งงบประมาณต่างๆ และนโยบายที่สามารถปรับปรุงชีวิตให้ดีขึ้นได้ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2553) ชาวบ้านหลายคนแสดงความเห็นว่าการเลือกตั้งระดับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อบต. มีความสำคัญที่สุด เพราะทำให้พวกเขามีอิทธิพลเหนือนักการเมืองที่รับผิดชอบพื้นที่โดยตรง นอกจากนี้ มีชาวบ้านหลายคนเรียกร้องให้มีการเลือกตั้งผู้ว่าและนายอำเภอด้วย และมีชาวบ้านที่แสดงความกังวลต่อกรณีการอนุญาตให้ผู้ใหญ่บ้านสามารถอยู่ในตำแหน่งได้จนอายุถึง 60 ปีว่า เป็นการทำให้ผู้มีอำนาจในท้องถิ่นสามารถมีอำนาจได้นานขึ้น และลดทอนอำนาจการต่อรองผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (Narumon and Mccargo, 2553)

ขณะที่การกำหนดนโยบายการเมืองผ่านการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยกลายเป็นความคาดหวังสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท แต่การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยไทยนับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 - พ.ศ.2549 กลับเกิดรัฐประหารขึ้นถึง 11 ครั้ง เกิดการกบฏไม่ต่ำกว่าเจ็ดครั้ง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญไปแล้วถึง 18 ฉบับ การเลือกตั้งทั่วไป (รวมทั้งการเลือกตั้งเพิ่ม) มีอยู่ราว 22 ครั้ง มีรัฐสภาทั้งจากการแต่งตั้งและ

เลือกตั้งกว่า 50 ชุด มีนายกรัฐมนตรี 28 คน (ปัจจุบัน -พ.ศ. 2556) ประเทศไทยมีนายกรัฐมนตรี 28 คน) มีคณะรัฐบาลบริหารประเทศรวมแล้วมากกว่า 60 ชุด เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองมากมายอยู่เสมอ การรัฐประหารและการกบฏเกิดขึ้นเฉลี่ยสี่ปีต่อครั้ง มีผู้นำทหารได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีภายหลังการรัฐประหารและดำรงอยู่ในตำแหน่งทางการเมืองรวมมากกว่า 50 ปี ในขณะที่นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งสามารถอยู่ในตำแหน่งรวมกันเพียงประมาณ 21–22 ปี (ข้อมูลปี พ.ศ.2549) จากข้อมูลเชิงสถิติที่กล่าวมา ทำให้คาดการณ์ได้ว่า ความเป็นไปได้สูงมากที่จะเกิดรัฐประหารและการกบฏได้อีก โดย เสนีย์ คำสุข (2550) เรียกปรากฏการณ์ทางการเมืองนี้ว่า “วงจรชั่วร้ายหรือวงจรอุบาทว์”² ซึ่งถือเป็นการทำลายหรือสกัดกั้นกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย และยังเป็นการผลิตซ้ำวัฒนธรรมเผด็จการทหาร และทำลายความน่าเชื่อถือหรืออุดมคติประชาธิปไตยอีกด้วย

คำอธิบายของ เสนีย์ คำสุข สอดคล้องกับคำอธิบายของวรเจตน์ ภาคีรัตน์ นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ ที่มองว่า การทำรัฐประหารเท่ากับทำให้พัฒนาการของประชาธิปไตยสะดุดหรือหยุดชะงักลง สิ่งนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาธิปไตยของประเทศไทยพัฒนาไปได้ไม่ถึงไหน (กองบรรณาธิการจุลนิติ, 2553) และเมื่อประชาธิปไตยในระดับชาติมีเหตุให้ต้องหยุดชะงัก การเมืองในระดับท้องถิ่นย่อมได้รับผลกระทบตาม เพราะการบริหารท้องถิ่นต้องแอบอิงและได้รับการสนับสนุนนโยบายและงบประมาณจากรัฐบาลระดับชาติที่ต้องจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อลดความแตกต่างในทางการคลังระหว่างท้องถิ่นในภูมิภาคต่างๆ เพื่อสร้างหลักประกันความเท่าเทียมในคุณภาพและมาตรฐานการให้บริการสาธารณะขั้นพื้นฐานขององค์กรปกครองท้องถิ่นทั่วประเทศ ฯลฯ (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2552)

2.2.4 การเมืองของชนบทกับวาทกรรม “ข้อสิทธิ - ขาดเสียง”

ข้ออ้างสำคัญประการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาสนับสนุนการทำรัฐประหารและทำลายความชอบธรรมของการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยคือ การมองประชาชนโดยเฉพาะชาวบ้านในสังคมชนบทว่า ขาดคุณสมบัติพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย เพราะผู้เลือกตั้งชาวชนบทขาดความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความสำคัญของการเลือกตั้ง และไม่เข้าใจ

² วงจรชั่วร้ายหรืออุบาทว์ หมายถึง วงจรการเมืองไทยที่มีลักษณะการเกิดซ้ำๆ ในแบบแผนคล้ายๆ กัน กล่าวคือ มีการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่ – เกิดพรรคการเมือง – จัดการเลือกตั้ง – มีรัฐสภา – มีรัฐบาล – มีช่วงคลื่นลมสงบ – เกิดความขัดแย้ง – เกิดวิกฤต – เกิดการรัฐประหาร – ยกเลิกรัฐธรรมนูญ และวนซ้ำกลับไปทำการจัดทำรัฐธรรมนูญใหม่อีกครั้ง จนกลายเป็นวงจรที่เรียกว่า วงจรชั่วร้ายหรืออุบาทว์

ประชาธิปไตย ไม่รู้จักพิจารณานโยบายของพรรคการเมือง เน้นคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัคร ตกอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่น ถูกชักจูงโดยอิทธิพลในการออกเสียงเลือกตั้งมากกว่าจะใช้สิทธิในฐานะปัจเจกชนที่มีอิสระ ด้วยฐานะอันยากจนและการขาดการศึกษา ทำให้ชาวชนบทเห็นแก่อามิสสินจ้าง รับเงินจากหัวคะแนนและผู้ลงสมัครเลือกตั้ง นำไปสู่การซื้อขายเสียง ซึ่งนักรัฐศาสตร์จำนวนมากมองว่า เป็นปัญหาสำคัญที่สุดของระบอบประชาธิปไตย (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2551)

ธีรยุทธ บุญมี ได้วิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการเลือกตั้งของชาวบ้าน (ในชนบท) นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาที่ระบบรัฐรวมศูนย์เปิดเสรีทุกด้าน ชนชั้นที่มีอำนาจทางการเมืองหยาบฉวยประโยชน์จากรัฐ ส่วนชาวบ้านเกือบไม่เคยได้อะไรจากรัฐ ดังนั้นเมื่อประเทศต้องการให้ลงคะแนนเป็นรากฐานให้ประชาธิปไตย พวกเขาจึงถือเป็นอำนาจต่อรอง การซื้อ - ขายเสียงอย่างเป็นระบบ การของบประมาณโครงการเข้าหมู่บ้านจึงเริ่มขึ้น ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2521 และขยายตัวเรื่อยมา นอกจากนี้ธีรยุทธ บุญมียังมองว่า

“ชาวบ้านอยู่กับความยากจนมาตั้งแต่ปู่ย่าตายาย จึงขอสวัสดิการจิปาถะได้อย่างเห็นชัดๆ ชอบความฉาบฉวยแบบปาฏิหาริย์ ชาวบ้านจึงชอบตะกรุด หลวงพ่อ (ภูให้มิ่งขวัญ) เทงหอย ชอบทองคำ มีค่านิยมแบบนักเลง ชอบฮีโร่หรือวีรบุรุษที่สร้างความหวังให้กับตน ชอบความง่าย เน้นการพึ่งพาช่วยเหลือกัน ค่านิยมทางการเมืองของชั้นล่างจึงชอบวีรบุรุษ นโยบายประชานิยม ประชาธิปไตยกินได้ ชาวบ้านจึงตื่นตัวกับทักษิณที่ใช้ประชานิยมผันเอาเงินของรัฐไปช่วยชาวบ้านอย่างเป็นเนื้อเป็นหนัง” (กรุงเทพธุรกิจออนไลน์, 2555)

“สองนคราประชาธิปไตย” ที่ได้รับการยกย่องว่า เป็นงานคลาสสิกที่ถูกอ้างอิงอย่างกว้างขวางในการนำมาใช้อธิบายความแตกต่างแห่งโลกทัศน์และพฤติกรรมของผู้เลือกตั้งของคนเมืองกับคนชนบท (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2551) โดยของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ได้อธิบายว่า โลกทัศน์และพฤติกรรมของคนเมืองคือการให้ความสำคัญกับนโยบาย อุดมการณ์ และคุณธรรมของพรรคการเมืองและนักการเมืองในการนำพาประเทศชาติ และการลงลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของคนเมืองกระทำในฐานะปัจเจกโดยไม่คำนึงถึงความผูกพันที่มีต่อผู้สมัคร โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่คำนึงถึงอามิสสินจ้างใดๆ ในขณะที่คนชนบทโดยทั่วไปนั้น การลงลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่มีความเป็นอิสระเพราะเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์และความคาดหวังที่จะได้รับใน

อนาคต และไม่คำถึงว่า การลงคะแนนให้ผู้สมัครที่จ่ายเงินซื้อเสียงในระหว่างหาเสียงเป็นอามิสสินจ้างแต่อย่างใด

นอกจากนี้ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542) ยังได้นำเสนอแนวคิด "ประชาธิปไตยสองระดับ" ว่า การสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นไม่ควรรับเอาตัวแบบประชาธิปไตยในระดับชาติที่ประชาชนเลือกตัวแทนโดยไม่คำนึงถึงสาระหรือประโยชน์ในระดับชาติ หากแต่อาศัยระบบอุปถัมภ์ขึ้นากการลงคะแนน เลือกนักการเมืองที่จ่ายเงินให้กับตัวเอง หรือเลือกนักการเมืองที่นำความก้าวหน้ามาสู่ท้องถิ่น โดยไม่คำนึงว่า อาจเป็นคนทุจริต ดังนั้นในการสร้างประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นจะต้องไม่รับจุดอ่อนของประชาธิปไตยในระดับชาติมาทำผิดซ้ำ แต่ประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นต้องเป็นโรงเรียนหรือเป็นสถานที่ฝึกให้ประชาชนยกระดับความเป็นพลเมือง มีความเสียสละ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพื่อให้พลเมืองมีบทบาท สิทธิและหน้าที่ในการแบกรับภาระทางสังคมมากยิ่งขึ้น เพื่อให้รัฐตามระบอบประชาธิปไตยเปลี่ยนบทบาทจากผู้กระทำมาเป็นการสนับสนุนและเปิดโอกาสให้สังคมได้เข้ามาแบ่งเบาภาระงานมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้ รูปแบบประชาธิปไตยระดับท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการทำงานแบบพหุภาคี ต้องอาศัยกำลังและความคิดของเครือข่ายองค์กรหรือสถาบันนอกภาครัฐ หรือที่เรียกรวมๆ กันว่า "ประชาสังคม" เข้ามารวมพลังกันแก้ไขปัญหาด้วยตัวเองมากขึ้น

ตรงกันข้าม ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) ชี้ว่า ข้อค้นพบจากการวิจัยสำรวจประชาธิปไตยหมู่บ้านในเขตจังหวัดเชียงใหม่และลำพูนสอดคล้องกับงานวิจัยในช่วงที่ผ่านมา (พ.ศ.2553 - 2555) ว่าภูมิทัศน์การเมืองของชนบทไทยเปลี่ยนไปทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยเป็นการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะที่เอนก เหล่าธรรมทัศน์ได้เคยอธิบายเอาไว้อย่างสิ้นเชิง และถ้านำงานวิจัยหลายๆ ชิ้นมาวิเคราะห์รวมกันน่าจะมีน้ำหนักมากพอที่จะนำไปสู่การล้มเลิกหรือยุติทฤษฎีการเมือง "สองนคราประชาธิปไตย" ด้าน ประจักษ์ ก้องกีรติ (2551) ได้นำเสนอว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับการซื้อสิทธิ์ - ขายเสียง และการถูกซื้อโดยระบบอุปถัมภ์ในการลงคะแนนในสังคมชนบท ได้ถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำเล่าผ่านงานวิชาการที่มีความน่าสงสัยในแง่ของความแม่นยำและเที่ยงตรงทางวิชาการ ความรัดกุมทางแนวคิดทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล และการตีความข้อมูล จนทำให้การซื้อเสียงถูกทำให้กลายเป็นปัญหาใหญ่เกินจริง วาทกรรมต่อการซื้อขายเสียงที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเข้มข้นและจริงจัง ส่งเสริมให้เกิดทัศนคติทางการเมืองแบบชนชั้นนำ และเบี่ยงเบนประเด็นความสนใจของสาธารณชนออกจากปัญหาเชิงโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตของสถาบันต่างๆ ที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง และความยุติธรรมทางเศรษฐกิจสังคมที่นำไปสู่ความยากจนในชนบทตลอดมา

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2552) ได้นำเสนอแนวคิด "สองนคราประชาธิปไตย" ซึ่งนำเสนอความแตกต่างแห่งโลกทัศน์และพฤติกรรมการเลือกตั้งระหว่างคนเมืองกับคนชนบทที่พยายามชี้ให้เห็นว่า คนชนบทยังคงอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบการซื้อเสียง ในขณะที่คนเมืองเป็นเสรีชนที่เปี่ยมล้นไปด้วยอุดมการณ์ประชาธิปไตย แต่ในขณะเดียวกัน เขาก็ได้อธิบายให้เห็นถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมือง รวมทั้งเงื่อนไขด้านประวัติศาสตร์การเมืองเกี่ยวกับโลกทัศน์และพฤติกรรมการเลือกตั้งของคนชนบทว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่ได้เป็นสาเหตุของการเมืองเชิงอุปถัมภ์และการขายเสียงในชนบทเสมอไป ปัจจัยการเมืองก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งอย่างมาก โดยในอดีตกาล ภาคอีสานเคยเป็นถิ่นกำเนิดและเป็นที่พึ่งพิงของพรรคแนวสังคมนิยม อีสานในอดีตและความยากจนและอ่อนด้อยทางการศึกษามากกว่าทุกวันนี้ แต่กลับลงคะแนนเสียงตามหลักการนโยบายและอุดมการณ์มากกว่าภูมิภาคใดๆ ทั้งสิ้น ทั้งนี้ หากพิจารณาให้ถ่องแท้จะเห็นว่า การลงคะแนนเสียงของประชาชน ที่เรียกอย่างเหมารวมว่า การซื้อขายเสียงนั้นไม่ได้เป็นเรื่องของการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่รับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างที่คนชั้นกลางในเมืองเข้าใจ หากมีองค์ประกอบของการประเมินผลงานในอดีตของผู้สมัครและผลประโยชน์ที่คาดว่า ผู้สมัครจะนำมาให้แก่ชุมชน จริงอยู่ว่า นับวันเงินจะเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ แต่เงินไม่ได้เป็นปัจจัยอย่างเดียวที่เพียงพอจะดลบันดาลให้ใครคนใดหนึ่งได้รับการเลือกตั้งเสมอไป ทั้งนี้ เพราะผู้ลงคะแนนเสียงมักมีทางเลือกกระหว่างผู้สมัครที่ร่ำรวยและมีผลงานด้วย กับผู้สมัครที่หวานเงินเฉพาะช่วงเลือกตั้งแล้วไม่เคยกลับไปหาชาวบ้านอีกเลย ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่คำนึงถึงผลประโยชน์ระยะยาวมากกว่าการรับอามิสสินจ้างในช่วงหาเสียง แต่ไม่ได้หมายความว่า พวกเขาจะไม่รับเงิน

และวรเจตน์ ภาคีรัตน์ ก็มีอธิบายเกี่ยวกับโลกทัศน์และพฤติกรรมการเลือกตั้งของชนบทที่สอดคล้องกับข้อถกเถียงในมิติด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ว่า ปัจจุบันการซื้อเสียงยังคงมีอยู่ แต่ไม่ควรนำประเด็นนี้มาทำลายหลักการ เพราะคนที่รับเงินหลายคนไม่ได้เลือกตั้งตามใบสั่ง ตัวอย่างเช่น หากสำรวจการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ. 2554 จะพบว่า พรรคการเมืองที่ใช้เงินมหาศาลในบางเขตก็แพ้การเลือกตั้ง นั่นเป็นเพราะประชาชนมีคำตอบว่า บัดนี้เงินไม่ใช่ปัจจัยหลักแล้ว แต่มีสิ่งอื่นที่สำคัญมากกว่า และผลการเลือกตั้งที่เกิดขึ้นภายหลังรัฐประหารได้พิสูจน์แล้วว่า ประชาชนต้องการอะไร อยากได้พรรคการเมืองแบบไหนมาบริหารประเทศ ประชาชนได้ตอบคำถามเหล่านี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า และคำตอบของประชาชนก็ยังคงเป็นคำตอบเดิม (วรพจน์ พันธุ์พงศ์ และจิตติ มีแต้ม, 2555) หรือพูดอีกอย่างก็คือว่า การแสดงออกทางการเมืองของคนชนบทในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้สะท้อนถึงความรู้ความ

เข้าใจในเรื่องสิทธิและผลประโยชน์ที่คนชนบท "พึงมีพึงได้" ในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย (จักรกริช สังขมณี, 2554) เพราะโครงสร้างการเลือกตั้งทุกระดับได้มอบอำนาจด้านนโยบายสาธารณะอย่างเป็นทางการผ่านการเลือกตั้ง พลเมืองที่มีสิทธิเลือกตั้งต่างทราบดีว่า พวกเขาสามารถต่อรองกับอำนาจดังกล่าวได้ทุก ๆ สี่ปี ในการเลือกตั้งระดับชาติ และทุก ๆ ห้าปี ในการเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

น่าสนใจว่า ข้อถกเถียงของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ในมิติด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และการเมืองที่มีความสัมพันธ์กับโลกทัศน์และพฤติกรรมทางการเมืองของชนบทข้างต้นนี้ ไม่ได้รับการเผยแพร่และอ้างอิงอย่างแพร่หลายเท่ากับส่วนที่ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างโลกทัศน์และพฤติกรรมทางการเมืองของคนเมืองกับคนชนบท อีกทั้งยังมีการเพิ่มเติมมุมมองทางศีลธรรมให้กับแนวคิด "สองนคราประชาธิปไตย" เพื่อนำไปใช้รองรับการเล่าเรื่องว่าด้วยความโง่จน เจ็บของผู้เลือกตั้งในชนบท ที่ชนชั้นนำและชนชั้นกลางไทย โดยเฉพาะสายปฎิรูปประเทศไทยที่นำมาโจมตีเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อเป็นฐานขอขบถในการสร้างการเมืองแบบมีคุณธรรมของชนชั้นนำส่วนน้อย เพื่อจำกัดประชาธิปไตยแบบตัวแทน และลดทอนอำนาจอธิปไตยของปวงชนในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกผู้นำทางการเมือง โดยพยายามออกแบบระบบการเมืองที่แม้จะไม่ตัดสิทธิของผู้เลือกตั้งชาวชนบทโดยสิ้นเชิง แต่ทำให้เสียงของพวกเขามีความหมายน้อยลง (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2551)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2552) ได้อธิบายเกี่ยวกับวาทกรรมการซื้อสิทธิ - ขายเสียงไว้ว่า ทั้งที่ไม่เคยมีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียง กระบวนการตัดสินใจของประชาชนในการเลือกตั้งและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการเมืองในชีวิตประจำวันของประชาชน แต่วาทกรรมกรรมเกี่ยวกับการซื้อสิทธิขายเสียง ได้กลายเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาธิปไตยไทยไม่พัฒนา ฉะนั้น การพูดถึงการซื้อสิทธิ - ขายเสียงจึงเป็นการกล่าวอ้างโดยขาดข้อเท็จจริงที่มาจากการศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่การซื้อสิทธิ - ขายเสียงกลับเป็นประเด็นหลักในการร่างรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสองฉบับคือ ปี พ.ศ.2540 และ พ.ศ.2550 รวมทั้งความพยายามจะออกกฎหมายและสร้างองค์กรที่จะมาควบคุมการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรมที่มีอีกนับไม่ถ้วน

นอกจากนี้ วาทกรรมการซื้อสิทธิ - ขายเสียงยังถูกใช้เป็นเหตุผลปฏิเสธความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจากเลือกตั้งและถูกใช้เป็นข้ออ้างสนับสนุนการแทรกแซงทางการเมืองโดยทหาร ดังคำกล่าวของพลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน อดีตหัวหน้าคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ในเหตุการณ์รัฐประหารประเทศไทยปี พ.ศ. 2549 และปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร บัญชีรายชื่อ ลำดับที่ 1 ของพรรคมาตุภูมิ ว่า

"ผมสงสัยว่าคนไทยหลายคนยังขาดความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย ประชาชนยังต้องเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตน บางคนยังต้องเรียนเกี่ยวกับวินัย ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญมากที่จะต้องให้การศึกษาประชาชนในเรื่องประชาธิปไตย มันเป็นเรื่องท้าทายที่จะให้คนไทย 60 ล้านคนเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องประชาธิปไตย สิทธิ หน้าที่และกฎระเบียบ ประชาธิปไตยจะเติบโตเมื่อประชาชนได้เรียนรู้ความหมายที่แท้จริง" (แอนดรู วอล์คเกอร์, 2550)

วาทกรรมการซื้อสิทธิ - ข่ายเสียงที่ถูกกำกับด้วยชุดคำอธิบายตามทฤษฎีสองนคราประชาธิปไตยที่ถูกผลิตซ้ำแล้วซ้ำอีกในทางวิชาการจนกลายเป็นความเชื่อพื้นฐานในการอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้านในชนบท นอกจากได้ถูกฝ่ายทหารใช้เป็นเหตุผลปฏิเสธความชอบธรรมของรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งชาวบ้านในชนบท ยังได้ถูกใช้เป็นข้ออ้างทำลายกลไกการเลือกตั้งทั้งระดับชาติและในระดับท้องถิ่นด้วย โดยคณะรัฐบาลของพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ที่มาจากอำนาจรัฐประหาร 19 กันยายน พ.ศ. 2549 ได้ผ่านมติ ครม. ให้แก้กฎหมายเกี่ยวกับกำนัน - ผู้ใหญ่บ้าน จากเดิมการเลือกตั้งกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านตามวาระทุก 5 ปี โดยให้กลับเข้ามาสู่รูปแบบราชการอีกครั้ง กล่าวคือ แม้ยังคงรูปแบบการเลือกตั้งเอาไว้ แต่ให้อยู่ในตำแหน่งได้จนกว่าจะเกษียณอายุราชการเมื่อผู้ดำรงตำแหน่งมีอายุครบ 60 ปี และให้อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงมหาดไทย โดยรัฐบาลมีข้ออ้างสำคัญว่า กลไกกำนัน - ผู้ใหญ่บ้านในรูปแบบการเลือกตั้งเป็นช่องทางที่เปิดโอกาสให้นักการเมืองระดับชาติเข้าครอบงำประชาชนรากหญ้าได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2552) และรัฐบาลชุดเดียวกันนี้ ยังได้จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยเปลี่ยนที่มาของสมาชิกวุฒิสภาจากเดิมมีมาจากการเลือกตั้งของประชาชนทั้งหมด ให้มีที่มาจาก 2 ทาง คือ หนึ่งมาจากการเลือกตั้งจังหวัดละ 1 คนจำนวน 76 คน และสองมาจากการสรรหาจำนวน 74 คน³

ด้าน ได้แสดงความคิดเห็นโต้แย้งวาทกรรมการซื้อสิทธิ - ข่ายเสียงว่า แบบแผนการตัดสินใจเลือกตั้งมีความซับซ้อนในหลายระดับ กล่าวคือ ผู้เลือกตั้งบางคนอาจมีความหวัง

³ ส.ว. สรรหาที่มาจากคณะกรรมการสรรหาสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานกรรมการการเลือกตั้ง ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ประธานกรรมการการตรวจเงินแผ่นดินผู้พิพากษาในศาลฎีกาตามหลักเกณฑ์ จำนวน 1 คนตุลาการในศาลปกครองสูงสุดตามหลักเกณฑ์ จำนวน 1 คน

ในเชิงนโยบายการเมือง ในขณะที่บางคนอาจมีความคาดหวังทางจิตใจ หรือบางคนอาจมีความคาดหวังทั้งสองระดับ และประเด็นที่มีความสำคัญมากคือ การตัดสินใจทั้งหมดล้วนผ่านกระบวนการคิดและการให้เหตุผลว่า ผู้เลือกตั้งต้องการผลประโยชน์อะไรจากการเลือกตั้งทั้งสิ้น (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2555)

“ความโง่หรือความฉลาดทางการเมืองไม่สามารถวัดได้เหมือนการทำข้อสอบ เพราะการเมืองเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง ๆ การตัดสินใจทางการเมืองของทุกคนตั้งอยู่บนพื้นฐานผลประโยชน์ส่วนตัวไม่ใช่เรื่องความโง่หรือความฉลาด เพียงแต่คนบางกลุ่มเสนอว่า การเมืองไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งเป็นเรื่องไม่จริง เช่น ผลประโยชน์ของบางคนคืออยากเห็นคนหน้าตาดีเป็น ส.ส. ชอบให้คนหล่อ หรือคนสวยมาเป็นนายก ก็ถือเป็นประโยชน์ทางใจ เพราะเป็นการเลือกตั้งเพื่อตอบสนองอารมณ์ส่วนตัว หรือแม้ว่าผู้เลือกตั้งจะมีความรู้เพียงใด แต่ถ้ามีบ้านอยู่ไกลและมีนักการเมืองมาหาเสียงว่าจะสร้างรถไฟฟ้าผ่านหน้าบ้าน และมีแนวโน้มว่านโยบายนี้จะเป็นไปได้ เขาย่อมต้องเลือกผู้สมัครคนนั้น ในขณะที่ชาวไร่ ชาวนา คนขับแท็กซี่ อาจเลือกประโยชน์ส่วนตัวอีกแบบหนึ่งที่ตอบสนองต่อประโยชน์ของพวกเขา ฉะนั้นในทางการเมืองจึงไม่สามารถวัดได้ว่าใครโง่หรือฉลาดกว่ากัน แต่การเลือกตั้งคือสิ่งที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต” (บทสัมภาษณ์โดย วรพจน์ พันธุ์พงศ์ และธิดิ มีแต้ม, 2555)

องค์ความรู้ที่ว่า คนชนบทไทยยังขาดความรู้ความเข้าใจถึงสาระสำคัญของระบอบประชาธิปไตย นำไปสู่ปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง และถูกชักจูงโดยกลุ่มอิทธิพลทางการเมืองเกิดจากการผลิตซ้ำทางองค์ความรู้โดยนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ ที่นิยมศึกษาพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนตามแนวคิดเชิงพฤติกรรมนิยม และอิทธิพลของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม ทัศนคติ และการรับรู้ข่าวสารที่มีผลต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ผ่านการเก็บข้อมูลด้วยคำถามแบบปลายปิดมากกว่าปลายเปิด โดยระเบียบวิธีวิจัยเช่นนี้เป็นที่นิยมใช้มาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2520 สืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งไม่สามารถทำความเข้าใจพลวัตทางการเมืองของสังคมชนบทสมัยใหม่ได้อีกต่อไป (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2551) ทั้งนี้ สำนึกความเป็นพลเมืองชาวบ้านที่สะท้อนผ่านการแสดงออกทางการเมืองตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นถึงการ

ตระหนักรู้ของชาวบ้านว่า ตัวเองมีสิทธิกำหนดชะตากรรมบ้านเมือง และการเลือกตั้งกลายเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิผลที่สุด (มติชนออนไลน์, 2554) ฉะนั้นในมุมมองของชาวบ้าน การแทรกแซงทางการเมืองของชนชั้นนำ ไม่ว่าจะเป็นการรัฐประหาร พ.ศ. 2549 การใช้วาทกรรมการซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อลดทอนความชอบธรรมของคะแนนเสียงเลือกตั้ง จึงเป็นการทำลายเครื่องมือทางการเมืองหลักของชาวบ้าน และเป็นการปฏิเสธสิทธิการเป็นพลเมืองของคนในชนบท ในแง่นี้ การต่อสู้ทางการเมืองของคนเสื้อแดงจึงเป็นไปเพื่อปกป้องการเมืองแบบเลือกตั้งและเป็นการปกป้องสิทธิพลเมืองของคนชนด้วย

2.2.5 การเมืองของคนเสื้อแดง

ภายหลังเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดงเมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ได้มีนักวิชาการจำนวนไม่น้อยพยายามศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับขบวนการเสื้อแดง โดยงานศึกษาที่สำคัญสามารถแบ่งออกได้เป็นสองทาง แนวทางแรกเป็นความพยายามแสวงหาข้อเท็จจริงและผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์ล้อมปราบคนเสื้อแดง งานศึกษาที่สำคัญชิ้นหนึ่งคือ รายงานความจริงเพื่อความยุติธรรม: เหตุการณ์และผลกระทบจากการสลายการชุมนุม เมษายน-พฤษภาคม 53 จัดทำโดยศูนย์ข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากการสลายชุมนุมกรณี เม.ย-พ.ค. 53 (2555) และแนวทางที่สองเป็นงานศึกษาเพื่อทำความเข้าใจคนชนบทในขบวนการเสื้อแดง โดยงานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่การสำรวจคนชนบทในขบวนการเสื้อแดงเป็นสำคัญ

2.2.5.1 ความเป็นมาของขบวนการเสื้อแดง

ตลอดระยะเวลาการชุมนุมทางการเมืองของคนเสื้อแดง โดยเฉพาะการชุมนุมทางการเมืองที่เกิดขึ้นใน ปี. พ.ศ. 2553 การพยายามสร้างชุดคำอธิบายว่าคนเสื้อแดงเป็นใครเริ่มได้รับความสนใจอย่างแพร่หลาย ซึ่งปัจจุบันมีชุดการอธิบายว่าคนเสื้อแดงเป็นใครที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงอย่างน้อยสองแนวทาง

แนวทางแรก เป็นชุดการอธิบายจากการวิเคราะห์ผ่านมุมมองและประสบการณ์ส่วนตัว ที่แทบไม่มีผลการวิจัยเชิงวิชาการรองรับว่า ชาวบ้านในขบวนการเสื้อแดงเป็นคนรากหญ้าที่มีการศึกษาต่ำ เป็นชาวชนบทที่จงรักภักดีต่อทักษิณ และถูกลากเข้าสู่การเมืองของชนชั้นนำ ทศนะเช่นนี้ปรากฏชัดเจนในความคิดเห็นของประเวศ วะสี หลังจากเหตุการณ์ 10 เมษายน 2553 ซึ่งกล่าวว่าคนเสื้อแดงมีห้ากลุ่ม คือ 1. ทักษิณ 2. คนที่ถูกทักษิณจ้างมา 3. เสื้อแดงอุดมคติ 4. พวกหัวรุนแรง 5. คนจนและคนที่ส่งสารคนจนจากทั้งในเมืองและคนชนบท (ใน Naruemon and

Mccargo, 2553) ซึ่ง ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2554) ชี้ว่าทัศนะนี้สะท้อนถึงความคิดของผู้ปกครอง ชนชั้นกลาง และนักวิชาการบางท่านที่มองว่า “ผู้นำดีกันแล้วลากชาวบ้านเข้ามายุ่งทางการเมือง” ซึ่งไม่มีประโยชน์ที่จะไปได้เคียงด้วยในเชิงวิชาการ⁴

แนวทางที่สอง เป็นชุดการอธิบายซึ่งมีที่มาจากการวิจัยเชิงวิชาการที่มุ่งความสนใจไปที่การสำรวจชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดง และการวิเคราะห์ผ่านมุมมองและประสบการณ์ส่วนตัว พบว่ามีการอธิบายที่แตกต่างกันออกไปสามแนวทางหลักๆ โดยแนวทางแรกเป็นการทำความเข้าใจคนเสื้อแดงบนฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งดูเหมือนว่าแนวทางนี้ได้กลายเป็นแนวทางสำคัญที่ถูกนำมาใช้อธิบายชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดง แนวทางที่สองเป็นการทำความเข้าใจคนเสื้อแดงจากฐานทางการเมือง แนวทางที่สามเป็นการทำความเข้าใจคนเสื้อแดงผ่านแนวคิดความน้อยเนื้อต่ำใจของคนชนบท หรืออีกนัยคือการไม่รับความเป็นธรรมทางสังคมและการเมืองตลอดมา อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากการศึกษากลุ่มนี้ล้วนให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับพลวัตทางเศรษฐกิจการเมืองและการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของคนชนบท

งานศึกษาชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดงที่นำมาซึ่งชุดการอธิบายตามแนวทางที่สองมีอยู่หลายชิ้น อาทิ งานของอภิชาติ สถิตนิรามัยและคณะ (อยู่ระหว่างการดำเนินการ) ภายใต้ชุดโครงการ “บททวนภูมิทัศน์การเมืองไทย” ข้อค้นพบส่วนหนึ่งจากงานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าคนเสื้อแดงไม่ใช่กลุ่มคนที่ยากจนที่สุดและคนเสื้อแดงจำนวนมากไม่ได้คิดว่าตนเองเป็นคนจน หากแต่เป็นกลุ่มคนที่ไม่มีความมั่นคงในชีวิต พวกเขาจึงขึ้นชอนนโยบายประชานิยมของทักษิณ ซึ่งความไม่มั่นคงในชีวิตของพวกเขาเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจตลอดในระยะเวลา 20 ปีที่ผ่านมาที่ทำให้ชาวบ้านในสังคมชนบทโดยเฉพาะในภาคเหนือจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องปรับตัวเข้าสู่การพึ่งพาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและต้องเผชิญกับความเสี่ยงและความผันผวนของระบบดังกล่าว ชาวบ้านจึงต้องพึ่งพาการจัดการความเสี่ยงจากนโยบายรัฐมากยิ่งขึ้น ซึ่งพลวัตทางเศรษฐกิจนี้สอดคล้องกับพลวัตทางการเมืองนับตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ที่ทำให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นอย่าง

⁴ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2553) มองว่าการชุมนุมใหญ่ของประชาชนล้วนเป็นส่วนหนึ่งของเกมแย่งชิงอำนาจของชนชั้นนำทั้งสิ้น ในสายตาของชนชั้นนำ ประชาชนเป็นแค่เบี้ยหรือหากเป็นหมากก็เป็นเพียงหมากตัวเล็กเท่านั้น แต่ความแตกต่างของชุมนุมของคนเสื้อแดงในครั้งนี้เกิดจากการมีจิตสำนึกใหม่ทางการเมืองแบบที่ไม่เคยมีมาก่อน นั่นคือสำนึกในสิทธิและความจำเป็นที่ต้องเข้าร่วมกำกับกับการบริหารบ้านเมืองด้วยตัวเอง หากช่องทางดังกล่าวเป็นไปได้ยาก แม้การเลือกตั้งก็ยังถูกรัฐประหาร ส่งผลให้สำนึกทางการเมืองที่เกิดขึ้นมีความเข้มข้นยิ่งขึ้น

สม่ำเสมอทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น และได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญให้ฝ่ายบริหารหรือฝ่ายการเมืองต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ด้วยพลวัตเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่า การเลือกตั้งเป็นช่องทางสำคัญที่จะนำมาซึ่งนโยบายสาธารณะโดยเฉพาะนโยบายประชานิยมของทักษิณที่สามารถจัดการความเสี่ยงให้พวกเขาได้ ชาวบ้านจึงเข้าร่วมในการกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านกลไกการเลือกตั้ง ขณะเดียวกัน พวกเขาก็เข้าร่วมในขบวนการเลือกตั้งเพื่อปกป้องรัฐบาลที่มาจาก การเลือกตั้งด้วย

งานวิจัยของปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรีและคณะ (พ.ศ.2554) ภายใต้ชุดโครงการ "พัฒนาการจิตสำนึกและขบวนการทางการเมืองของชาวเสื้อแดงในจังหวัดเชียงใหม่" แสดงให้เห็นว่า คนเสื้อแดงไม่ได้มีเพียงชาวบ้านที่ยากจน และเงื่อนไขเศรษฐกิจไม่ได้เป็นเพียงปัจจัยเดียวของการชุมนุมเสื้อแดง แต่ขบวนการเสื้อแดงมีลักษณะเป็นขบวนการข้ามชนชั้นและมีความเป็นพหุลักษณะทางเหตุผล บางกลุ่มอาจมีเหตุผลทางการเมืองหรืออุดมการณ์ บางกลุ่มอาจมีเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่มีคุณลักษณะสำคัญร่วมกันคือสำนึกของความประชาธิปไตยอันเป็นผลมาจากความแบ่งบานของวัฒนธรรมประชาธิปไตยไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้ผู้คนได้มีประสบการณ์ตรงทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และการเปลี่ยนแปลงของพรรคการเมืองไทยในสมัยพรรคไทยรักไทยของทักษิณที่มีนโยบายการเมืองสอดคล้องกับผลประโยชน์ของประชาชน อาทิ กองทุนหมู่บ้านที่สามารถเพิ่มอำนาจและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับชาวบ้านได้อย่างแท้จริง ซึ่งประสบการณ์ทางการเมืองเหล่านี้ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองของผู้คนในสังคมชนบทไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุนี้ คนกลุ่มนี้หรือคนเสื้อแดงจึงไม่สามารถยอมรับได้กับการทำรัฐประหารและการจัดตั้งรัฐบาลที่ไม่มีความยึดโยงกับอำนาจประชาชน

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการจำนวนหนึ่งมองว่า ชาวบ้านในขบวนการคนเสื้อแดง⁵ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีภายหลังจากเหตุการณ์รัฐประหาร แต่เป็นขบวนการทางการเมืองที่พัฒนาขึ้นมาภายหลังจากนั้น ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ (2554) อธิบายว่า เสื้อแดงเป็นผลผลิตที่พัฒนาต่อยอดจากกลุ่มต่อต้านเผด็จการกลุ่มเล็กๆ ในระยะเริ่มต้นในนามกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) ที่ช่วงเริ่มแรกของต่อต้านรัฐประหารนั้นประชาชนยังไม่ได้เข้าร่วมมากนัก จนสถานการณ์นำไปสู่การยุบพรรคพลังประชาชน ปรากฏการณ์เคลื่อนไหวใหญ่ของมวลชนจึงได้เกิดขึ้นจากการ

⁵ เสื้อแดงในที่นี้หมายถึงผู้ร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ก่อตัวขึ้นมาในระยะแรกแรกภายหลังเหตุการณ์รัฐประหาร ในนามกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ ที่ภายหลังยกระดับเป็นกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ หรือ นปช.

รวมตัวของประชาชนรากหญ้ากับคนชั้นกลางระดับล่างที่ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ต่างจังหวัดโดยเฉพาะภาคอีสานและภาคเหนือ ภายใต้การนำของกลุ่มนปช. จะเห็นว่า ข้อเสนอดังกล่าวสอดคล้องกับคำอธิบายของอรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2554) ที่ตั้งข้อสังเกตว่า คนเสื้อแดงมีการเคลื่อนไหวของจริง ๆ หลังยุบพรรคพลังประชาชน และสอดคล้องกับผลการศึกษาเสื้อแดงชุมชนแม่ครัว ของ วีรพงศ์ เกตุมณี (2555) ว่า การชุมนุมขับไล่รัฐบาลทักษิณของกลุ่มพันธมิตรฯ รัฐประหาร 19 กันยา พ.ศ. 2549 การยุบพรรคไทยรักไทย และการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ได้สร้างความไม่พอใจให้กับชาวบ้าน แต่ไม่ถึงขนาดที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม นปช. กระทั่งการยุบพรรคพลังประชาชนและการขึ้นสู่อำนาจของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ที่ชาวบ้านมองว่าไม่ได้มาจากเสียงส่วนใหญ่ของประชาชน และการย้ายหัวทางการเมืองของกลุ่มนายเนวิน ชิดชอบ ได้สร้างความไม่พอใจให้ชาวบ้านเป็นอย่างมาก จนนำไปสู่การนิยามตนเองว่า เป็นคนเสื้อแดง นอกจากนี้ ข้อค้นพบจากการวิจัยของนฤมล ทับจุมพล และต้นแคน แมคคาโก (2553) ยังได้ชี้ให้เห็นว่า แรงจูงใจอีกประการหนึ่งสำหรับการชุมนุมของคนเสื้อแดง คือต้องการนำทักษิณกลับสู่อำนาจผ่านการเลือกตั้งอีกครั้ง โดยผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดมีความเชื่อว่า ทักษิณและพวกที่สนับสนุนทักษิณถูกปฏิบัติแบบสองมาตรฐาน การชุมนุมของคนเสื้อเหลืองไม่ถูกดำเนินมากนัก ขณะที่การชุมนุมของคนเสื้อแดงถูกมองอย่างเหยียดหยาม และระบบศาลก็มีการตัดสินคดีความที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มคนเสื้อเหลือง แกนนาคเสื้อเหลืองไม่ถูกจับดำเนินคดีโดยทันที ในขณะที่พรรคการเมืองของทักษิณถูกยุบสองครั้งโดยศาล และเหตุการณ์เสื้อเหลืองยึดสนามบินคือฟางเส้นสุดท้ายที่ทำให้ชาวบ้านตัดสินใจออกมาชุมนุมร่วมกับกลุ่มเสื้อแดง จากคำอธิบายข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การชุมนุมของคนเสื้อแดงเกิดจากการสะสมความไม่พอใจที่ถูกปฏิเสธสิทธิทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และมีเป้าหมายการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องการเลือกตั้ง และขบวนการทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยที่อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน

ณ เวลานี้ ขบวนการเสื้อแดงได้กลายเป็นการเคลื่อนไหวมวลชนที่ใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ไทย ครอบคลุมผู้คนกว้างขวาง ทั้งในเขตเมืองและชนบท (มิตินออนไลน์, 2555) ขบวนการเสื้อแดงมีการใช้สื่อที่หลากหลาย และครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายโดยมีข้อจำกัดด้านพื้นที่ภายใต้เทคนิควิธีการใช้สื่อที่แตกต่างกัน เช่น วิทยุชุมชน ฟรีทีวี เคเบิลทีวี สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต แผ่นซีดี การใช้บุคคลแบบปากต่อปาก เป็นต้น การแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มการเมือง เช่น การสวมเสื้อ สวมหมวก หรือการติดสติ๊กเกอร์ เป็นต้น ถึงแม้ขบวนการคนเสื้อแดงจะมีพลังทางการเมืองอย่างมหาศาล มีการขับเคลื่อนทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง แต่น่าสนใจว่า ขบวนการนี้กลับไม่ได้มีการสั่งการลงมาจากศูนย์กลางที่กรุงเทพฯ ตามความเชื่อและคำอธิบาย

กระแสหลัก สายการสั่งการของคนเสื้อแดงไม่มีความชัดเจน แกนนำมีหลายระดับ อีกทั้งยังมีความแตกต่างทางความคิดและท่าทีทางการเมือง ขณะที่มวลชนเองก็มีภูมิหลังด้านอาชีพ เศรษฐกิจและอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างหลากหลายมากมาย มีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ โดยไม่มีใครสั่งใครได้ ถ้าเห็นพ้องกันว่าการเคลื่อนไหวมีเป้าหมายสำคัญก็จะมารวมตัวกัน เป็นขบวนการเชื่อมโยงในรูปแบบเครือข่ายและพึ่งพาตัวเองในแง่ทุน ด้วยเหตุนี้ ขบวนการเสื้อแดงจึงไม่ใช่เนื้อเดียวกัน แต่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่มีความผันทางการเมือง ความต้องการ วัตถุประสงค์ ปุ่มหลังที่หลากหลาย และสามารถเปลี่ยนแปลงแนวทาง เป้าหมาย ขยายตัว หดตัว ได้ตลอดเวลา (สำนักข่าวประชาธรรม, 2554, Naruemon and Mccargo, 2553, และ นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555) และยังสามารถขยายตัวอย่างรวดเร็ว อาทิ กรณีจังหวัดเชียงใหม่ ที่กลุ่มเสื้อแดงเริ่มแรกมีเพียงห้ากลุ่ม และได้ขยายขึ้นเป็น 24 กลุ่มในช่วงการชุมนุมใน พ.ศ. 2553 และยังคงยกระดับความเข้มข้นขึ้นอย่างต่อเนื่อง ก่อนจะจบลงด้วยการล้อมปราบในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งสร้างความสูญเสียต่อชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินเป็นจำนวนที่มากกว่าการสลายการชุมนุมที่เกิดขึ้นครั้งใดๆ ในประเทศไทย (ศิริวัฒน์ คล้ามไพบูลย์, 2553)

2.2.5.2 หมู่บ้านเสื้อแดง

ภายหลังการล้อมปราบคนเสื้อแดงในกรุงเทพเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 แกนนำการเคลื่อนไหวถูกจับกุมคุมขัง ในขณะที่แนวร่วมคนเสื้อแดงต่างตกอยู่ในภาวะหวาดกลัว อันเกิดจากประสบการณ์เลวร้ายที่ได้รับจากเหตุการณ์สลายการชุมนุม และการจับกุมดำเนินคดีที่เป็นผลสืบเนื่องจากการประกาศใช้พระราชกำหนดฉุกเฉิน เหตุการณ์เพลิงไหม้ในพื้นที่ชุมนุม นอกจากนี้ยังมีปฏิบัติการของรัฐที่พยายามเข้าไปตรวจสอบ หรือจับตาความเคลื่อนไหวในหมู่บ้านที่มีประชาชนเคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับคนเสื้อแดง แต่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนเสื้อแดงกลับไม่ได้ยุติลงอย่างสิ้นเชิง ตรงกันข้าม กลับพบว่า กิจกรรมและการเคลื่อนไหวทางการเมืองเกิดขึ้นอย่างหลากหลายและต่อเนื่องยิ่งกว่าเดิม เช่น กิจกรรมวันอาทิตย์สีแดง กิจกรรมที่ผูกผ้าแดงหรือกิจกรรมที่นับคนตายที่สืบทอดราชประสงค์ ที่นำโดยสมยศ พุกกะเวส และสมบัติ บุญงามอนงค์ หรือ บก.ลายจุด ที่เริ่มก่อตัวขึ้นในกลุ่มแนวร่วมคนเสื้อแดงที่อยู่ในเขตพื้นที่เมือง และแนวร่วมที่อยู่ในกลุ่มนักกิจกรรมทางสังคมก่อนขยายตัวออกไปยังพื้นที่ชนบท

ด้านการเคลื่อนไหวในชนบทเริ่มมีสีสันชัดเจนภายหลังวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2553 เป็นต้นมาจากกิจกรรมหมู่บ้านเสื้อแดงเพื่อประชาธิปไตย ที่ริเริ่มขึ้นจากแกนนำระดับท้องถิ่น

ในจังหวัดอุดรธานี ก่อนจะได้รับการสนับสนุนจนสามารถขยายตัวครอบคลุมหลายพื้นที่ในประเทศไทยได้อย่างรวดเร็ว

พฤษ์ เกาถวิล นักวิชาการที่ร่วมสังเกตการณ์การเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงในจังหวัดอุดรธาณานีพบว่า การจัดตั้งหมู่บ้านคนเสื้อแดง เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของเครือข่ายคนเสื้อแดงที่เชื่อมโยงกันจากระดับ จังหวัด สุ่มอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ด้านพิธีการเปิดหมู่บ้านเสื้อแดงมีคำที่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยที่สุดในงานคือคำว่า “ประชาธิปไตย” การปราศรัยบนเวทีงานเปิดหมู่บ้านมีการกล่าวถึงกระบวนการรัฐประหาร เหตุการณ์ประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2553 ผลงานของรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ก่อนที่จะจบลงด้วยการมอบป้ายชื่อหมู่บ้านโดยตัวแทนจากพรรคเพื่อไทย อาหารและความบันเทิง และขบวนรำเซิ้งแห่ป้ายชื่อหมู่บ้านรอบหมู่บ้านที่อาจมองได้ว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของระบบอุปถัมภ์ และสำหรับคนต่างวัฒนธรรมหรือฝ่ายต่อต้านคนเสื้อแดง อาจจะรู้สึกว่ นี่ไม่ใช่การแสดงออกอย่างเป็นทางการเป็ประชาธิปไตย แต่สำหรับคนเสื้อแดง ทั้งหมดคือการสร้างสัญลักษณ์ทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่สอดประสานให้ความหมายเชิงความคิดและอารมณ์ได้ลงตัว สำหรับชาวบ้านแล้ว ประชาธิปไตยนั้นต้องกินได้ และสนุกได้ด้วย นอกจากนี้ยังพบสัญลักษณ์ที่น่าสนใจ กล่าวคือ การขึ้นป้ายชื่อหมู่บ้านเสื้อแดง ซึ่งเป็นแผ่นป้ายไวโนลพื้นสีแดง มีชื่อหมู่บ้าน และถ้อยคำ “เพื่อประชาธิปไตย” และรูปอดีตนายรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร รูปแบบที่ปรากฏแสดงให้เห็นว่า ทักษิณ ชาวบ้าน และ ประชาธิปไตยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (สำนักข่าวประชาไท, 2555)

2.6 สรุปการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต โครงสร้างเศรษฐกิจ และพฤติกรรมทางการเมืองของสังคมชนบทพบว่า สังคมชนบทได้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิต เศรษฐกิจ สังคม จากระบบการผลิตแบบยังชีพที่แอบอิงอยู่กับจารีตและทรัพยากรดั้งเดิมไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่แอบอิงอยู่กับกลไกตลาดและทุน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการเมืองของชาวบ้านตามมา กล่าวคือ ชาวบ้านได้ใช้ช่องทางการเมืองเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการที่เป็นสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเสมอ ยกตัวอย่างเช่น ยุคเริ่มแรกของการพัฒนาเศรษฐกิจชาวบ้านได้ใช้กลไกทางการเมืองเพื่อให้ได้มาซึ่งโครงการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ต่อมาเมื่อการพัฒนาไปกระทบกับฐานทรัพยากรชุมชน ผนวกกับการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของภาคประชาชน ชาวบ้านจึงใช้กลไกการเมืองภาคประชาชนเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิชุมชนในมิติต่างๆ ปัจจุบันสังคมชนบท

เปลี่ยนแปลงไปสู่ชุมชนสมัยใหม่ที่พึ่งพิงทรัพยากรท้องถิ่นต่ำ พึ่งพาระบบตลาดสูง บวกกับประสบการณ์การเมืองในช่วงรัฐบาลไทยรักไทยและประสบการณ์ของการเมืองแบบเลือกตั้งอย่างต่อเนื่องภายหลัง ปี พ.ศ. 2540 ที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ว่านโยบายการเมืองสามารถทำให้คุณภาพชีวิตพวกเขาดีขึ้นได้ ชาวบ้านจึงเห็นคุณค่าของการเลือกตั้งและสนับสนุนการต่อสู้ของกลุ่มคนเสื้อแดงเพื่อปกป้องการเลือกตั้งต่อต้านการกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่ยึดโยงกับอำนาจประชาชนติดต่อกันในช่วงหลายปีที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม การกำเนิดหมู่บ้านเสื้อแดงเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2553 และการขยายตัวอย่างรวดเร็วของแนวคิดและปฏิบัติการหมู่บ้านเสื้อแดง ในฐานะขบวนการต่อ ยอดทางการเมืองของคนเสื้อแดง ที่ได้ทำให้กิจกรรมทางการเมืองจากเดิมที่เคยเกิดตามวาระ เช่น การชุมนุมเรียกร้องเมื่อเกิดความไม่พอใจรัฐบาล การแสดงออกซึ่งการสนับสนุนนักการเมืองหรือพรรคในช่วงการเลือกตั้ง ซึ่งได้แทรกซึมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในหมู่บ้านเสื้อแดงไปแล้วนั้น กลับไม่อยู่ในความสนใจของนักวิชาการที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาวัฒนธรรมการเมืองของชาวบ้านในชนบท โดยเฉพาะภายใต้บริบทหมู่บ้านเสื้อแดงเท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่าขบวนการเสื้อแดงในเขตชนบทพัฒนาไปสู่แนวคิดหมู่บ้านเสื้อแดงได้อย่างไร หมู่บ้านเสื้อแดงมีรูปแบบอย่างไร ส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในชุมชนชนบทไทยอย่างไร ซึ่งคำถามทั้งหมดนี้ จะได้รับการพิจารณาทั้งในบริบทการเมืองของคนเสื้อแดง การเมืองในชีวิตประจำวัน การเมืองแบบเลือกตั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยละเอียดในเนื้อหาส่วนถัดไปของรายงานการวิจัยนี้